

Marta Romańczuk-Grącka

Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie

ORCID: 0000-0001-7549-017X

marta.romanczuk@uwm.edu.pl

Samobójstwo rozszerzone, zabójstwo suicydalne a samobójstwo poagresyjne – ocena stanu psychicznego sprawców i jej prawnokarne znaczenie

Wstęp

W ostatnich latach odnotowano falę zabójstw zakończonych samobójstwem sprawcy. W Polsce jest to problem nieokreślony statystycznie, jednak z przestrzeni medialnej wyłania się niepokojący obraz wielu tego typu zdarzeń¹, które, mimo pewnych podobieństw, mają bardzo indywidualny przebieg, przez co zasługują na precyzyjną klasyfikację i indywidualizowaną ocenę prawną.

W mediach na określenie tego zjawiska powszechnie używa się terminu „samobójstwo rozszerzone”. Jest to w istocie termin daleko nieprecyzyjny, nieuwzględniający faktu braku zgody pokrzywdzonego na odebranie sobie życia przez inną osobę, a także szeregu kryteriów różnicujących w obrębie psychopatologii całej gamy podobnych do siebie zjawisk. Należy mieć na uwadze, że w przypadku nieudanej próby targnięcia się na życie sprawcy, poprzedzającego ten akt zabójstwa, rozpatrywana będzie kwestia jego odpowiedzialności karnej, a ta może kształtować się zgoła odmiennie, w zależności od stopnia jego świadomości, możliwości pokierowania swoim postępowaniem, rodzaju motywacji i szeregu okoliczności zewnętrznych. Nawet jeśli sprawca nie przeżyje, trafna kwalifikacja jego zachowania nie pozostaje bez znaczenia. Wyraźne od-

¹ Na podstawie monitoringu medialnego relacjonowanego przez M. Grzyb i D. Woźniakowską-Fajst, *Śmierć z ręki najbliższych – monitoring mediów*, [w:] R. Durda, B. Gruszczyńska, M. Grzyb, W. Klaus, M. Lewoc, P. Szczupaczyńska, D. Woźniakowska-Fajst, G. Wrona, „Teraz koniec z Tobą”. *Czarna księga ofiar przemocy domowej w Polsce 2021*, raport, Warszawa 2022, s. 60 w samym roku 2021 ze 107 wszystkich spraw, w których przemoc w rodzinie zakończyła się zabójstwem, miało miejsce 16 przypadków zabójstwa suicydalnego, co stanowi aż 15% wszystkich badanych przypadków.

różnienie samobójstwa rozszerzonego, zabójstwa suicydalnego i samobójstwa poagresyjnego ma wszak doniosłe znaczenie praktyczne, gdyż determinuje tok prowadzonych postępowań, podejmowanych decyzji procesowych, a także zakres badań kryminalistycznych zlecanych biegłym różnych specjalności². Prawna ocena zachowania sprawcy wymaga zatem bezwzględnie doprecyzowania terminologii w obszarze analizowanego zjawiska. Ta zaś nie jest możliwa bez uwzględnienia stanu zdrowia psychicznego i cech psychologicznych sprawcy.

Celem opracowania jest wskazanie kryteriów różnicujących pojęcia „samobójstwo rozszerzone”, „zabójstwo suicydalne” i „samobójstwo poagresyjne”, a także prawno-karna ocena zachowania sprawcy w zależności od każdej z wymienionych form aktu.

W związku z tak określonym celem postawić należy dwa problemy badawcze. Pierwszy z nich stanowi pytanie: Jakie są kryteria różnicujące pojęcia „samobójstwo rozszerzone”, „zabójstwo suicydalne” i „samobójstwo poagresyjne”? Drugi zaś dotyczy kwestii: Czy zakres regulacji prawno-karnych służących przeciwdziałaniu wymienionych sytuacji jest wystarczający?

Dla tak sformułowanych celów badawczych przyjęto następujące hipotezy:

1) Pojęcia „samobójstwo rozszerzone”, „zabójstwo suicydalne” i „samobójstwo poagresyjne”, mimo wielu wspólnych desygnatów, mają odrębne znaczenia ze względu na elementy podmiotowe oraz przedmiotowe zabójstwa poprzedzającego samobójstwo.

2) Zakres regulacji prawno-karnych służących przeciwdziałaniu wymienionych sytuacji jest wystarczający, jednak ich skuteczność wymaga ujednoczenia terminologii stosowanej w doktrynie i judykaturze prawa karnego.

Praca ma charakter analizy teoretyczno-dogmatycznej. Zawiera konceptualizację kluczowych pojęć, a także ocenę przepisów prawa karnego, jak również ich interpretacje, odnajdywane tak w orzecznictwie, jak i w literaturze przedmiotu, z uwzględnieniem perspektywy interdyscyplinarnej.

Samobójstwo rozszerzone, zabójstwo suicydalne a samobójstwo poagresyjne – próba rozstrzygnięcia relacji terminologicznych

W literaturze przedmiotu zabójstw zakończonych samobójstwem sprawcy panuje tendencja do nadużywania pojęcia „samobójstwo rozszerzone” oraz do synonimicznego traktowania pojęć zbliżonych, takich jak „zabójstwo suicydal-

² Zob. J. Stukan, A. Staszak, *Samobójstwo rozszerzone i poagresyjne – próba uporządkowania pojęć*, „Problemy Kryminalistyki” 2018, nr 5, s. 35.

ne” i „samobójstwo poagresyjne”³. Dowolność posługiwania się tymi pojęciami wynika z faktu, że zjawisko to podlega ocenie z perspektywy różnych nauk, a przy interdyscyplinarnym charakterze przedmiotu badań zawsze istnieje tendencja, aby przyjmować definicje zastane już w nauce, choćby służyły innej dyscyplinie i pełniły w niej odrębne funkcje.

Odseparowania wymienionych pojęć nie ułatwia fakt, że w literaturze obcej zjawisko to określane jest jeszcze większą liczbą spokrewnionych ze sobą terminów. Zostało ono najszerzej opracowane w literaturze anglojęzycznej⁴ i tam funkcjonuje pod różnymi nazwami, m.in. jako *dyadic death* (podwójna śmierć), *homicide-suicide* (zabójstwo-samobójstwo, zabójstwo suicydalne), *murder-suicide* (morderstwo-samobójstwo)⁵, *post-aggression suicide*, *extended suicide* (samobójstwo rozszerzone)⁶, *homicide followed by suicide* (samobójstwo poprzedzone zabójstwem)⁷. Na gruncie literatury anglojęzycznej różnorodność nazw określających zabójstwo suicydalne nie stanowi problemu, bowiem wszystkie te określenia są synonimami. W polskim języku prawniczym na taką dowolność nie można sobie jednak pozwolić.

Ocena prawna jakiegokolwiek zjawiska wymaga, aby kategorie służące do jego określenia wpisywały się w aparat pojęciowy nauk prawnych i dały się zakwalifikować pod określony konstrukt prawny będący podstawą określonego postępowania w celu ochrony jakiegoś dobra prawnego. W przypadku tytułowych pojęć mają one ogromne znaczenie dla potencjalnej odpowiedzialności karnej sprawcy, w sytuacji gdy jego targnięcie się na własne życie będzie nieskuteczne. Dlatego też w literaturze przedmiotu od dawna akcentuje się potrzebę ich doprecyzowania⁸.

Za samobójstwo rozszerzone do niedawna uznawano czyn uwarunkowany stanem psychicznym sprawcy, który ten odnosi do swoich bliskich, przypisuje im własne cierpienie, a dokonując zabójstwa, niejako ich od niego uwalnia⁹. Definicja ta kładła akcent na głęboką relację, jaka wiąże suicydenta ze swoimi ofiarami. Identyfikowano je najczęściej jako dzieci, współmałżonka czy inne

³ Tak np.: F. Bolechała, *Medyczno-sądowa analiza zabójstw dokonanych przez sprawców niepoczytalnych*, praca doktorska napisana w Katedrze i Zakładzie Medycyny Sądowej UJ CM pod kierunkiem prof. dr hab. n. med. Małgorzaty Kłys, Kraków 2010, s. 51.

⁴ E. Jędrzejowska, *Samobójstwo rozszerzone w aspekcie prawa karnego materialnego*, „Zeszyty Programu” 2017, nr 11, s. 135.

⁵ K. Brian, M.D. Cooke, *Extended suicide with a pet*, „The Journal of the American Academy of Psychiatry and the Law” 2013, vol. 41, s. 437–443.

⁶ Sformułowania tego użył jako pierwszy P. Näcke w 1908 r., opisując samobójstwo rodziców poprzedzone zabójstwem ich dzieci. Zob. T. Shackelford, V. Weekes-Shackelford, *Evolutionary perspectives on violence, homicide, and war*, New York 2012, s. 122.

⁷ C. Liem, F. Koenraadt, *Homicide-suicide in the Netherlands: a study of newspaper reports, 1992–2005*, „The Journal of Forensic Psychiatry & Psychology” 2007, vol. 18(4), s. 482–493.

⁸ K. Głuch, A. Gawliński, *Kto jest ofiarą? Czyli o fenomenie samobójstw poagresyjnych*, „Przegląd Prawniczy ELSA Poland” 2013, z. 1, s. 98.

⁹ A. Araszkievicz, E. Pilecka, *Samobójstwa rozszerzone na tle ogólnej liczby samobójstw w Polsce w latach 1991–2005*, „Suicydologia” 2006, t. 2, nr 1, s. 69–75.

osoby, wobec których zabójca-samobójca żywi pozytywne uczucia. Podkreślano też, że niezwykle rzadko samobójstwa rozszerzone były dokonywane poza rodziną¹⁰. Natomiast za motyw działania sprawcy przyjmowano chęć uchronienia bliskich przed cierpieniem, nieszczęściem czy trudną sytuacją życiową¹¹. Z literatury wynikało dotąd również, że samobójstwo rozszerzone zazwyczaj jest konsekwencją rozwijającego się procesu psychotycznego, najczęściej w przebiegu ciężkiej depresji¹².

Tymczasem aktualnie podkreśla się, że pojęcie samobójstwo rozszerzone jest pojęciem nieadekwatnym do zjawiska o wskazanych wcześniej cechach. Całkowicie pomija perspektywę osoby pokrzywdzonej, akcentując w pierwszej kolejności fakt samobójstwa, a dopiero w drugiej kolejności wskazując na inne ofiary („rozszerzone”)¹³. Mówienie o „rozszerzonym samobójstwie” co do zasady odbiera podmiotowość ofiarom. Język bowiem nie tylko opisuje, ale też kreuje rzeczywistość, w tym przypadku odwraca uwagę od aktu skrajnej przemocy wobec innej osoby, która na własną śmierć nie wyraża zgody¹⁴. Jak słusznie twierdzi Grzegorz Wrona, „to, że zabójca popełnia samobójstwo, jest zdarzeniem obojętnym dla osoby, której wcześniej odebrał życie. Niczym nie różni się od zabójstwa, po którym sprawca żyje”¹⁵.

Mając na uwadze powyższe, odchodzi się od pojęcia „samobójstwo rozszerzone” na rzecz pojęcia „zabójstwo suicydalne”. To pierwsze zyskuje zaś odmiennie konotacje, zbliżone do samobójstw masowych, popełnianych zbiorowo¹⁶, np. rytualnych popełnianych w destrukcyjnych sektach, gdzie osoby podejmują przy różnym stopniu autonomii woli (często w oparciu o fałszywe przesłanki), ale jednak własną decyzję o odebraniu sobie życia¹⁷ lub popełnianych w paktach diadalnych lub multipersonalnych¹⁸, które pozbawione są w zupeł-

¹⁰ A. Czabański, *Spoleczna charakterystyka samobójstw rozszerzonych*, „Poznańskie Zeszyty Humanistyczne” 2011, t. XVI, s. 19–24; J. Kunz, F. Bolechała, P. Kaliszczak, *Sądowo-lekarska problematyka zabójstwa z samobójstwem sprawcy („dyadic death”)*, „Archiwum Medycyny Sądowej i Kryminologii” 2002, nr 52(3), s. 163–176; J. Stukan, A. Staszak, op. cit., s. 36.

¹¹ J.K. Gierowski, B. Dudek, *Zaburzenia afektywne i samobójstwa rozszerzone z perspektywy psychopatologii sądowej*, „Nastroje” 2012, nr 27, s. 2–3; S. Pużyński, *Samobójstwa i zaburzenia psychiczne (zwłaszcza depresje)*, [w:] A. Bilikiewicz (red.), *Psychiatria. Podręcznik dla studentów medycyny*, Warszawa 1998, s. 356–361.

¹² A. Pilszczyk, P. Cynkier, *Samobójstwo rozszerzone – depresja a osobowość borderline*, „Psychiatria Polska” 2015, t. 3, nr 49; J. Stukan, A. Staszak, op. cit., s. 36.

¹³ G. Wrona, *Zabójstwo suicydalne*, <https://www.niebieskalinia.pl/aktualnosci/czarna-ksiega-ofiar-przemocy-domowej-2021/zabojstwo-suicydalne-1> (data dostępu: 30.04.2024).

¹⁴ Por. „Zabójstwo suicydalne” – nie „rozszerzone samobójstwo”, <https://cpk.org.pl/obserwatorium-kobietobojstwo/zabojstwo-suicydalne-nie-rozszerzone-samobojstwo/> (data dostępu: 30.04.2024).

¹⁵ G. Wrona, *Zabójstwo suicydalne*, <https://www.niebieskalinia.pl/aktualnosci/czarna-ksiega-ofiar-przemocy-domowej-2021/zabojstwo-suicydalne-1> (data dostępu: 30.04.2024).

¹⁶ Tak: J. Kunz, F. Bolechała, P. Kaliszczak, *Sądowo-lekarska problematyka...*, s. 13.

¹⁷ Zob. M. Romańczuk-Grącka, *Kryminologiczne aspekty sekt destrukcyjnych*, Olsztyn 2008, s. 161–165.

¹⁸ P. Migala, *Zachowania suicydalne jako przejaw zachowań patologicznych*, [w:] S. Ómiel (red.), *Nieprzystosowanie społeczne dzieci i młodzieży*, Józefów 2011, s. 112–113.

ności elementu dokonania zabójstwa innej osoby¹⁹. Drugie zaś wskazuje przede wszystkim na fakt popełnienia zabójstwa, po którym sprawca popełnia samobójstwo. Jest to zatem rodzaj zabójstwa, a nie samobójstwa²⁰.

Terminem „zabójstwo suicydalne” określa się sytuacje, w których osoba popełnia samobójstwo, uprzednio zabijając inną osobę²¹. Dochodzi wówczas do połączenia zamiaru odebrania sobie życia wraz z zamiarem pozbawieniem go osoby trzeciej.

Bez znaczenia dla definicji zabójstwa suicydalnego pozostaje fakt, czy ofiara suicydenta była osobą mu bliską, czy też tylko znajomą, czy przypadkową, chociaż w zdecydowanej większości przypadków chodzi właśnie o osoby najbliższe. Autorzy raportu „*Teraz koniec z Tobą*”. *Czarna księga ofiar przemocy domowej w Polsce 2021* wyróżnili dwie główne kategorie zabójstw suicydalnych: 1) zabójstwa dokonane przez matki, które najpierw dokonują zabójstwa dzieci, a następnie popełniają samobójstwo; 2) zabójstwa dokonane przez mężczyzn, którzy najpierw dokonują zabójstwa partnerki, a następnie popełniają samobójstwo²². Należy mieć jednak na uwadze, że autorzy raportu ową klasyfikację opracowali w obrębie badań nad zabójstwem jako skrajnym przejawem przemocy w rodzinie, stąd osoby inne niż najbliższe nie były zasadniczo przedmiotem analizy i raportu.

W celu odseparowania definicji „zabójstwa suicydalnego” od innych zbliżonych pojęć nie należy przeceniać również roli motywu sprawcy. Dotyczy to bowiem tak samo sytuacji, w której sprawca kieruje się chęcią zemsty lub innymi niskimi pobudkami, jak i sytuacji, w której zabójca uzurpuje sobie prawo decydowania, jaki los będzie dla ofiary „lepszy” – życie czy śmierć²³.

Istotny jest natomiast zamiar spowodowania śmierci ofiary, a także czas, kiedy tenże zamiar powstał. W przypadku samobójstwa rozszerzonego mowa była o specyficznej kolejności zamiarów, jakimi kierował się sprawca, podejmując decyzję o tym, że odbierze sobie życie, co było zdarzeniem chronologicznie wcześniejszym niż zbrodnia zabójstwa, której się dopuścił. Podobnie jest w przypadku zabójstwa suicydalnego. W praktyce jednak odtworzenie zamiaru sprawcy, a przede wszystkim kolejności, w jakiej ów zamiar zaistniał, może być bardzo trudne lub wręcz niemożliwe. Może się bowiem okazać, że równie

¹⁹ J. Kunz, F. Bolechała, P. Kaliszczak, *Sądowo-lekarska problematyka...*, s. 163–176.

²⁰ G. Wrona, P. Szczupaczyńska, *Zabójstwa suicydalne*, [w:] R. Durda, B. Gruszczyńska, M. Grzyb, W. Klaus, M. Lewoc, P. Szczupaczyńska, D. Woźniakowska-Fajst, G. Wrona, op. cit., s. 67.

²¹ R. Pudło, S. Florek, M. Błachut, A. Leksowska, M. Piezga, *Niedokonane samobójstwo rozszerzone – rozważania na temat granic psychozy na podstawie opisu przypadku*, „Psychiatria Polska” 2022, nr 56(6), s. 1381–1382.

²² M. Grzyb, D. Woźniakowska Fajst, *Śmierć z ręki najbliższych – monitoring mediów*, [w:] R. Durda, B. Gruszczyńska, M. Grzyb, W. Klaus, M. Lewoc, P. Szczupaczyńska, D. Woźniakowska-Fajst, G. Wrona, op. cit., s. 60.

²³ G. Wrona, P. Szczupaczyńska, *Zabójstwa suicydalne...*, s. 66.

prawdopodobny jest scenariusz, w którym sprawca popełnia zbrodnię zabójstwa, po czym pod wpływem emocji, które temu towarzyszą, popełnia samobójstwo²⁴. W takim przypadku bardziej właściwe byłoby posłużenie się terminem „samobójstwo poagresyjne”, które zostanie zanalizowane w dalszej części opracowania.

W zabójstwie suicydalnym występowanie zamiaru samobójstwa jest kluczowe. Samobójstwo musi pozostawać w ścisłym związku o charakterze przyczynowo-skutkowym z wcześniej dokonanym zabójstwem (różnica czasowo-przestrzenna między zabójstwem a samobójstwem sprawcy czynu nie ma tak istotnego znaczenia)²⁵. Analiza poszczególnych przypadków prowadzi bowiem do wniosku, że bez zabójstwa nie byłoby samobójstwa. Są to elementy niejako jednego czynu, a przynajmniej sekwencji działań objętych jednym zamiarem²⁶. Głównym przedmiotem zamiaru sprawcy jest w tym przypadku dokonanie aktu samobójczego, natomiast zabójstwo innej osoby powinno stanowić przedmiot poboczny tegoż zamiaru. Istotny jest również czas podjęcia zamiaru w stosunku do obu tych przedmiotów; zamiar dokonania zabójstwa nie powinien nastąpić przed pojawieniem się zamiaru popełnienia samobójstwa²⁷. W ten sposób pewne jest to, że doszło do zabójstwa suicydalnego, a nie innego typu zachowania o podobnym charakterze²⁸.

Zamiar zabicia innej osoby również nie może budzić wątpliwości, przy czym musi być to zamiar co najmniej ewentualny. Nawet bardzo rażące naruszenie zasad ostrożności przez sprawcę, który naraża inną osobę na niebezpieczeństwo utraty życia i zdrowia, nie spełnia kryteriów zabójstwa suicydalnego (dokonanego lub usiłowanego)²⁹.

Odnosząc się do pojęcia „samobójstwo poagresyjne”, również i ono jest traktowane przez wielu badaczy synonimicznie z samobójstwem rozszerzonym³⁰. To stanowisko zostało poddane jednak krytyce. Jak słusznie spostrzegł Jarosław Stukan, już na gruncie językowym oba te terminy odnoszą się do innych

²⁴ G. Wrona, *Zabójstwo suicydalne*, <https://www.niebieskalinia.pl/aktualnosci/czarna-ksiega-ofiar-przemocy-domowej-2021/zabojstwo-suicydalne-1> (data dostępu: 30.04.2024).

²⁵ J.K. Gierowski, L. Paprzycki, *Niepoczytalność i psychiatryczne środki zabezpieczające. Zagadnienia prawno-materialne, procesowe, psychiatryczne i psychologiczne*, Warszawa 2013, s. 95.

²⁶ G. Wrona, P. Szczupaczyńska, *Zabójstwa suicydalne...*, s. 67.

²⁷ E. Jędrzejowska, op. cit., s. 138–139.

²⁸ J. Kunz, F. Bolechała, P. Kaliszczak, *Sądowo-lekarska problematyka...*, s. 163–176.

²⁹ Zob. postanowienie SN – Izba Karna z 31 marca 2022 r., sygn. akt IV KK 399/21, *Legalis* nr 2761681: „Nie ulega wątpliwości, że oskarżony, który spowodował swoim zachowaniem śmierć trzech osób, u innych wywołując uszczerbek na zdrowiu, prowadził samochód w sposób rażąco nieostrożny, brawurowy, dodatkowo będąc w stanie nietrzeźwości i pod wpływem środków psychoaktywnych. Powyższe okoliczności świadczą jednak wyłącznie o wykreowaniu przezeń wysokiego prawdopodobieństwa spowodowania tak tragicznych skutków. To za mało, by przyjąć, że działał on z zamiarem wynikowym”.

³⁰ Tak np.: P. Kaliszczak, J. Kunz, F. Bolechała, *Samobójstwo poagresyjne – problematyka kryminalistyczno-procesowa*, „Archiwum Medycyny Sądowej i Kryminologii” 2002, nr 3, s. 177–185.

zjawisk. Samobójstwo poagresyjne według niego jest terminem w większym stopniu ogólnym, opisowym i neutralnym – nie ma ukrytego znaczenia, choć wskazuje na nieokreślony akt agresji poprzedzający targnięcie się na życie. Terminem tym należy określać tylko te czyny, w których przed zabójstwem nie dominowały tendencje suicydalne lub nic o nich nie wiadomo³¹.

Jarosław Stukan i Alfred Staszak wyłonili też cechy, które pozwalają różnicować oba opisywane zjawiska. Samobójstwo poagresyjne w analizie tych autorów cechowało się (w odróżnieniu od samobójstwa rozszerzonego): podrzędnym znaczeniem samobójstwa względem zabójstwa, osobistymi motywami działania, za którymi najczęściej kryje się uraza, psychopatologią ograniczoną do zaburzeń osobowości i/lub uzależnienia od alkoholu (generalnie niepsychotyczna), częstymi konfliktami poprzedzającymi zabójstwo-samobójstwo, częstymi epizodami przemocy poprzedzającymi dokonanie przestępstwa, istnieniem wtórnych korzyści, np. zatrzymania przy sobie partnerki lub jej ukarania, istnieniem negatywnej lub ambiwalentnej relacji między sprawcą a ofiarą, brakiem zgody ze strony ofiary na działanie sprawcy, gwałtownością, a czasem brutalnością działań wobec ofiary, użyciem broni palnej lub białej, obecnością ofiar przypadkowych, w tym gości, a nawet zwierząt domowych³².

Według J. Stukana sprawcy samobójstwa poagresyjnego nie muszą mentalizować dokonanego czynu. Jego zdaniem należy założyć, że w części przypadków procesy te mogą się odbywać w sposób zautomatyzowany, niejako „bezmąsny”, pozbawiony premedytacji. Samobójstwo poagresyjne może mieć nieplanowany charakter i wynikać z psychopatologii sprawcy, nie jest to jednak jednoznaczne z ograniczeniem poczytalności, co zależy od indywidualnego przypadku³³.

Odnosząc się do relacji między pojęciami „zabójstwo suicydalne” i „samobójstwo poagresyjne”, należy wyraźnie podkreślić, że choć oba różnią się od pojęcia „samobójstwa rozszerzonego” i wykazują liczne podobieństwa względem siebie, również nie należy traktować ich synonimicznie. Określenie „samobójstwo poagresyjne” jest uważane za szersze w tym znaczeniu, że akt samobójstwa może być poprzedzony nie tylko zabójstwem, ale również innymi aktami agresji³⁴. Jednak różnice między tymi zjawiskami zaznaczają się wyraźnie dopiero w dyskusji na temat strony podmiotowej. To właśnie proces motywacyjny, stosunek sprawcy do ofiary, różne przeżycia psychiczne sprawcy sprawiają, że można odróżnić zabójstwo suicydalne od samobójstwa poagresyjnego. Dopiero skupiając się na przedstawieniu cech dotyczących sfery psychiki

³¹ J. Stukan, A. Staszak, op. cit., s. 36.

³² Ibidem, s. 36; J. Stukan, *Samobójstwo poagresyjne z dwoma niecodziennymi zakończeniami – refleksje na temat sprawców i ofiar*, „Problemy Kryminalistyki” 2020, nr 307(1), s. 25–26.

³³ J. Stukan, op. cit., s. 25–26.

³⁴ G. Wrona, P. Szczupaczyńska, *Zabójstwa suicydalne...*, s. 65.

sprawcy występujących w obu zjawiskach, można dokonać prawidłowej i szczegółowej analizy porównawczej, z której można wynieść odpowiednie wnioski na temat każdego ze zjawisk³⁵.

Zanim to jednak nastąpi, należy wyraźnie zaznaczyć, że dla opisu odpowiedzialności karnej sprawców zabójstw czy też innych aktów agresji zakończonych ich samobójstwem pojęcie „samobójstwa rozszerzonego” jest całkowicie nieprzydatne. Dlatego też w dalszej części opracowania w użyciu pozostaną wyłącznie dwa pozostałe terminy.

Stan psychiczny sprawców zabójstw suicydalnych i samobójstw poagresyjnych

Przystępując do wyjaśnienia stanu zdrowia i cech psychicznych sprawców zabójstw suicydalnych i samobójstw poagresyjnych, należy zaznaczyć, że większość analiz dotyczących pierwszego z pojęć jest spójna z psychopatologią samobójstw rozszerzonych. Wynika to z faktu, że znaczną część stanowią przedstawiciele nauk medycznych lub specjaliści z zakresu psychologii, dla których ścisłe odseparowanie tych zjawisk jest co do zasady zbędne. Dopiero w zderzeniu z koniecznością prawnej oceny zjawiska pewne określenia wydają się daleko odbiegające od istoty i funkcji poszczególnych instytucji prawa karnego. Sięganie po genezę odpowiadających tym zdarzeniom pojęć anglojęzycznych nie jest przydatne z uwagi na fakt, że system *common law*, operujący tymi pojęciami, jest pozbawiony cech formalizmu cechującego systemy prawa stanowionego, w tym prawo polskie.

Według J. Stukana i A. Staszaka zabójstwo suicydalne wiąże się z wystąpieniem motywacji urojeniowo-suicydalnej, której źródłem są najczęściej choroby i zaburzenia psychiczne. Autorzy podnoszą również, że istotny jest zamiar, w szczególności objawiający się pierwotnością zamiarów samobójczych względem zamiarów dotyczących dokonania zabójstwa³⁶. Zdarza się, że chory, ujawniający objawy z kręgu zaburzeń afektywnych, decyduje się na poszerzenie liczby osób, w stosunku do których śmierć wydaje mu się jedynym i najlepszym rozwiązaniem sytuacji, w jakiej się znalazł i którą subiektywnie ocenia przez skrajnie obniżony nastrój bądź też typowe dla depresji zaburzenia poznawcze (urojenia)³⁷. Przed dokonaniem zabójstwa suicydalnego między sprawcą a ofiarą zwykle nie dochodzi do stosowania przemocy fizycznej ani psychicznej, a więź, która łączy obie osoby, posiada pozytywne zabarwienie. Sposób zabicia ofiary ma być jak najszybszy oraz najbardziej niespodziewany, aby uniknąć

³⁵ P. Kaliszczak, J. Kunz, F. Bolechała, *Samobójstwo poagresyjne...*, s. 177–185.

³⁶ J. Stukan, A. Staszak, op. cit., s. 36.

³⁷ J.K. Gierowski, L. Paprzycki, op. cit., s. 95.

wystąpienia dodatkowych jej cierpień³⁸. Pojawiają się tu motywy altruistyczne czy też postać woli ochrony przed cierpieniem lub uniknięcia sytuacji bez wyjścia³⁹.

Typowym zabójstwem suicydalnym jest zabójstwo partnera czy partnerki w związku. W tej kategorii sprawcami są głównie mężczyźni. Do zabójstwa najczęściej dochodzi w wyniku zakończenia związku (lęk przed odrzuceniem bądź symbiotyczna relacja z ofiarą). Zabijając partnera czy partnerkę, sprawca – poprzez samobójstwo – „podąża” za ofiarą⁴⁰.

Następną kategorią jest zabójstwo suicydalne dzieci. Z jednej strony mamy tu do czynienia z sytuacjami, gdzie matka, w celu uchronienia dzieci przed cierpieniem, nieszczęściem czy trudną sytuacją życiową, postanawia je zabić, a następnie zabija siebie. Z drugiej strony możemy do tej kategorii zaliczyć także zabójstwa suicydalne z zemsty, gdzie dziecko jest pewnego rodzaju „przeniesieniem” partnera-ofiary⁴¹.

W tym drugim przypadku natężenie złej woli pozwala określić postać zamiaru bezpośredniego, ponieważ sprawca za swój cel obiera wyrządzenie cierpienia psychicznego innej osobie ponad miarę, którą sam mógłby przeżyć. W obliczu realizacji tego celu jego własne życie jest dla niego bez znaczenia. Odebranie życia dziecku jest natomiast wyłącznie środkiem do osiągnięcia tego celu, co wskazuje na motywację zasługującą na szczególne potępienie. W przypadku nieudanej próby targnięcia się na własne życie sprawcy zarzucać się będzie zabójstwo kwalifikowane z art. 148 § 2 pkt 3 Kodeksu karnego.

Istotną kategorią jest również zabójstwo suicydalne osób starszych. W tym przypadku jedna osoba musi się opiekować drugą, a w sytuacji gdy opiekun czy opiekunka nie ma już siły do dalszej opieki, dokonuje się wspólnego zabójstwa – samobójstwa. Co ważne, w tej kategorii mieszczą się także zabójstwa suicydalno-eutanatyczne⁴².

Samobójstwo poagresyjne jest zjawiskiem o zupełnie innej psychopatologii w porównaniu do zabójstwa suicydalnego. Wśród przyczyn wymienia się nie tyle choroby psychiczne czy urojenia, lecz głównie czynniki osobowościowe i środowiskowe, np. zaburzenia osobowości, uzależnienia czy zaburzenia psychotyczne. Na dokonanie aktu wpływają różne emocje i czynniki, takie jak: zazdrość, frustracja wynikająca z relacji między sprawcą, a ofiarą, chęć zemsty,

³⁸ P. Cynkier, *Użyteczność konstruktów opisujących zabójstwo-samobójstwo w psychiatrii sądowej*, „Psychiatria Polska” 2022, nr 3, s. 593.

³⁹ J.K. Gierowski, L. Paprzycki, op. cit., s. 95; por. B. Hołyst, *Suicydologia*, Warszawa 2012, s. 512–513; E.M. Guzik-Makaruk, E. Wojewoda, *Podłoże zachowań suicydalnych*, [w:] E.M. Guzik-Makaruk, I. Sołtyszewski (red.), *Suicydologia dla prawników i śledczych*, Warszawa 2023, s. 63.

⁴⁰ G. Wrona, P. Szczupaczyńska, *Zabójstwa suicydalne...*, s. 63–64.

⁴¹ Ibidem, s. 64.

⁴² Ibidem.

trudności na płaszczyźnie zawodowej, finansowej, społecznej, czasami chęć ukarania ofiary⁴³.

W przeciwieństwie do zabójstw suicydalnych, postawa sprawcy objawiająca się w postępowaniu z ofiarą jest negatywna. Sprawca nie działa litościwie, nie zwraca uwagi na to, jakich cierpień przysparza ofierze. Przed dokonaniem aktu zabójstwa dochodzi do stosowania przemocy, głównie fizycznej, mającej na celu rozładowanie emocji sprawcy, z którymi nie może sobie poradzić.

Strona subiektywna również przedstawia się inaczej niż w przypadku zabójstwa suicydalnego. W przypadku samobójstwa poagresyjnego pierwszorzędnym celem sprawcy jest zabójstwo lub inaczej kwalifikowany czyn zabroniony, w wyniku którego faktycznie następuje śmierć człowieka, zamiar dokonania aktu samobójczego pojawia się dopiero później, po fakcie, zazwyczaj jest spowodowany nagłym odzyskaniem świadomości sprawcy oraz dostrzeżeniem przez niego tego, co się właśnie wydarzyło. Może to być również wynik pojawienia się wyrzutów sumienia i chęci ucieczki od konsekwencji. Po dokonaniu zabójstwa do sprawcy wreszcie dochodzi, że dokonał tak karygodnego czynu, co sprawia, że nie wiedząc, jak poradzić sobie z zaistniałą sytuacją, decyduje się odebrać sobie życie⁴⁴.

Prawnokarna ocena zachowania zabójcy – suicydenta

Stwierdzenie zaistnienia zabójstwa suicydalnego lub samobójstwa poagresyjnego ma duże znaczenie z punktu widzenia kryminalistyki, bowiem połączenie tych dwóch zdarzeń może mieć istotną wartość dla realizacji funkcji wykrywczej, profilaktycznej i dowodowej⁴⁵.

Wymienione cechy psychopatologiczne zarówno zabójstwa suicydalnego, jak i samobójstwa poagresyjnego znajdują przeciwieństwo w określaniu charakteru czynu w czasie śledztwa, które będzie prowadzone w sprawie. Jak podkreślają J. Stukan i A. Staszak, w kwestiach proceduralnych należy wyróżnić fakt, że w sprawach zabójstw tego typu muszą być prowadzone dwa odrębne postępowania. Przedmiotem jednego będzie zabójstwo, a w jego toku sprawcy powinien zostać przedstawiony zarzut popełnienia przestępstwa z art. 148 § 1 Kodeksu karnego. Jeżeli zaś jednym czynem sprawca zabił więcej niż jedną osobę, to kwalifikowanej postaci zabójstwa z art. 148 § 3 Kodeksu karnego. Postępowanie to winno zostać zakończone przeciwko określonej osobie (*ad personam*) – ustalonemu w sposób niebudzący wątpliwości sprawcy, a nie w sprawie (*in rem*). Wymaga to zatem, po zindywidualizowaniu okolicz-

⁴³ Por. J. Stukan, A. Staszak, op. cit., s. 40.

⁴⁴ P. Cynkier, op. cit., s. 594.

⁴⁵ A. Gałęska-Śliwka, *Problematyka rozstrzygania, czy zdarzenie jest samobójstwem poagresyjnym czy zabójstwem z upozorowaniem samobójstwa sprawcy*, [w:] eadem, *Śmierć jako problem medyczno-kryminalistyczny*, 2009, Lex.

ności dokonanej zbrodni, wydania przez prokuratora postanowienia o przedstawieniu zarzutów konkretnej osobie. Dopiero wówczas możliwe jest wydanie postanowienia o umorzeniu śledztwa z uwagi na śmierć sprawcy. Ta ostatnia decyzja procesowa może zostać zaskarżona przez pokrzywdzonych – bliskich krewnych sprawcy (np. jego rodziców), a tym samym poddana sądowej kontroli instancyjnej⁴⁶.

Drugie z tych odrębnie prowadzonych postępowań dotyczyć będzie śmierci sprawcy. Większość prokuratur w sprawach dotyczących wyjaśnienia okoliczności samobójstwa przyjmuje podstawę prawną prowadzenia czynności z art. 155 Kodeksu karnego, a materiał dowodowy gromadzony jest pod kątem udziału osób trzecich, które mogły uczestniczyć w działaniach prowadzących do śmierci samobójczej. Z prawnokarnego punktu widzenia niezbędna jest też refleksja odpowiadająca na pytanie, czy już wcześniej ofiary nie doświadczały przemocy ze strony sprawcy (art. 207 § 1 Kodeksu karnego), czy to właśnie ta przemoc nie doprowadziła do samobójstwa (art. 207 § 3 Kodeksu karnego) poprzedzonego zabójstwem dokonany w akcie rozpaczy⁴⁷.

Wymogi przeprowadzenia rzetelnego śledztwa, a ściślej mówiąc, co najmniej dwóch równoległych postępowań w tych sprawach, dotyczyć muszą zatem każdego z nich, nawet gdy z góry wiadomo, że zakończą się one postanowieniem o ich umorzeniu⁴⁸.

Jak trafnie zauważają Paweł Kaliszczak, Jerzy Kunz, Filip Bolechała, w zdecydowanej większości wypadków, kiedy mamy do czynienia z zabójstwem kilku spokrewnionych ze sobą osób, bez wyraźnych motywów działania sprawcy, możemy założyć z dużym prawdopodobieństwem, że jest to przypadek samobójstwa poagresyjnego. W związku z tym należy szukać sprawcy – samobójcy albo w miejscu znalezienia zwłok wśród pozostałych członków rodziny, albo w innym miejscu⁴⁹.

Warunkiem uznania zdarzenia za zabójstwo suicydalne lub samobójstwo poagresyjne musi być odnalezienie ciała osoby pokrzywdzonej przez suicydenta. Jak słusznie twierdzi Anita Gałęska-Śliwka, przyjęcie przez organ ścigania takiego założenia, przy jednoczesnym braku zwłok sprawcy, może okazać się bardzo szkodliwe z punktu widzenia funkcji wykrywczej. Każda inna sytuacja wymaga przyjęcia różnych wersji zdarzenia, ze szczególnym uwzględnieniem zjawiska upozorowania śmierci przez sprawcę. Również nieokreślony motyw kierującego samobójcą jest brakiem, przez który założenie śmierci samobójczej poważnie chwieje się w posadach⁵⁰.

⁴⁶ J. Stukan, A. Staszak, op. cit., s. 41.

⁴⁷ Ibidem, s. 35–36, 41.

⁴⁸ Ibidem, s. 42.

⁴⁹ P. Kaliszczak, J. Kunz, F. Bolechała, *Samobójstwo poagresyjne...*, s. 177–185.

⁵⁰ I. Wysiecka, *Zabójstwo, samobójstwo, wypadek – próba syntezy odrębności o najsilniejszych wartościach dowodowych*, „Prokuratura i Prawo” 2019, nr 3, s. 96–116.

Jak wcześniej wskazano, samobójstwo poagresyjne następuje po jakimkolwiek akcie agresji, a więc nie musi być nim zabójstwo. Niesłusznie tym razem twierdzi A. Gałęska-Śliwka, że nie będzie uzasadnione uznanie za samobójstwo poagresyjne sytuacji, w której zabójstwa wyłącznie usiłowano, a sprawca popełnił samobójstwo, ponieważ taki przypadek należy uznać za usiłowanie zabójstwa i samobójstwo sprawcy⁵¹.

Odpowiedzialność karna może mieć tylko miejsce w przypadku nieudanej próby samobójczej sprawcy zabójstwa. Według Katarzyny Laskowskiej skuteczność tych prób w ostatnich latach jest coraz niższa. W latach 1999–2005 statystycznie kształtowała się na poziomie 80–90%, w latach 2006–2016 stanowiła ok. 50–70%, a w latach 2017–2021 – ok. 40%. Z różnych badań wynika jednak, że rzeczywista liczba targnięć się na własne życie może być 10–15 razy wyższa niż samobójstw dokonanych, a według Polskiego Towarzystwa Psychiatrycznego nawet kilkaset razy⁵².

W przypadku nieskutecznej próby samobójczej, o ile sprawca zabójstwa w czasie popełnienia czynu zabronionego był poczytalny, można zakwalifikować dany czyn jako zabójstwo w typie podstawowym z art. 148 § 1 Kodeksu karnego lub jako zabójstwo z art. 148 § 2 pkt 3 Kodeksu karnego – w wyniku motywacji zasługującej na szczególne potępienie.

W przypadku gdy osoba nie zdoła spowodować skutku śmiertelnego osoby pokrzywdzonej, jak też próba odebrania sobie życia będzie równie nieskuteczna, odpowie za spowodowany uszczerbek na zdrowiu (art. 13 § 1 Kodeksu karnego w zw. z art. 148 § 1 Kodeksu karnego w zb. z art. 156 lub 157 Kodeksu karnego w zw. z art. 11 § 2 Kodeksu karnego)⁵³.

W sądowno-psychiatrycznej ocenie stanu psychicznego sprawcy *tempore criminis* wiele potrzebnych informacji wnieść jednak mogą wyniki badań medyczno-sądowych, które opisują faktyczne szczegóły działania zabójcy, będące przejawem jego procesów chorobowych⁵⁴. Ocena stanu psychicznego zabójstwa suicydalnego lub samobójstwa poagresyjnego znosi niekiedy jego zawinienie w oparciu o niepoczytalność (art. 31 § 1 Kodeksu karnego) lub umniejsza odpowiedzialność karną z uwagi na ograniczenie w stopniu znacznym poczytalności (art. 31 § 2 Kodeksu karnego), co umożliwi nadzwyczajne złagodzenie kary. Zakres odpowiedzialności zależeć zatem będzie od oceny stopnia zdol-

⁵¹ A. Gałęska-Śliwka, *Problematyka rozstrzygania...*

⁵² K. Laskowska, *Obraz samobójstw w Polsce w latach 2000–2012*, „Zagadnienia Społeczne” 2014, nr 1, s. 142–158; eadem, *Epidemiologia zachowań suicydalnych*, [w:] E.M. Guzik-Makaruk, I. Sołtyszewski (red.), *Suicydologia dla prawników i śledczych*, Warszawa 2023, s. 34–35.

⁵³ Por. wyrok SA we Wrocławiu – II Wydział Karny z 15 maja 2019 r., sygn. akt II AKa 124/19, Legalis nr 2243268; wyrok SO w Gliwicach – IV Wydział Karny z 22 marca 2019 r., sygn. akt IV K 174/18, Legalis nr 2240816.

⁵⁴ F. Bolechała, op. cit., s. 51–53.

ności rozpoznania znaczenia czynu lub pokierowania swoim postępowaniem (np. w zw. z art. 31 § 2 Kodeksu karnego)⁵⁵.

Wnioski

Przeprowadzona analiza pozwala pozytywnie zweryfikować postawione na wstępie hipotezy badawcze. Przede wszystkim pojęcia „samobójstwo rozszerzone”, „zabójstwo suicydalne” i „samobójstwo poagresyjne”, mimo wielu wspólnych desygnatów, mają odrębne znaczenia i nie należy ich traktować synonimicznie.

Pojęcie „samobójstwo rozszerzone” kładzie nacisk na samobójstwo sprawcy, pomijając perspektywę pokrzywdzonego, pomniejszając jego realną krzywdę, na którą wbrew nazwie nie wyraził zgody. Nie jest przydatne do prawnokarnej analizy zjawiska, która nie może pomijać funkcji ochronnej w zakresie dobra, jakim jest życie każdego człowieka. Dlatego też pojęcie to należy zastąpić pojęciem zabójstwa suicydalnego, względnie samobójstwa poagresyjnego. To drugie pojęcie ma szerszy zakres od pierwszego z uwagi na fakt, że agresja nie musi stanowić zabójstwa. Zabójstwo suicydalne jest więc kategorią węższą, jednak to nie jedyna różnica. Odrębności wynikają zarówno z elementów podmiotowych, jak i przedmiotowych zabójstwa poprzedzającego samobójstwo sprawcy.

Do elementów podmiotowych stanowiących kryteria różnicujące pojęcia należy zaliczyć stosunek psychiczny sprawcy do popełnionego czynu wraz z podłożem psychopatologicznym podjęcia decyzji o zabiciu innej osoby i odebraniu sobie życia przez sprawcę suicydenta. W przypadku zabójstw suicydalnych przeważa tzw. motywacja altruistyczna (zabójstwo wydaje się sprawcy jedynym rozsądnym w danej sytuacji rozwiązaniem), a do czynu dochodzi w trakcie typowych dla depresji zaburzeń poznawczych (urojeń). Samobójstwa poagresyjne cechuje natomiast motywacja ujemna (np. zemsta lub zazdrość) czy wprost zasługująca na szczególne potępienie, a u podłoża decyzji sprawcy leżą nie tyle choroby psychiczne czy urojenia, a głównie czynniki osobowościowe i środowiskowe, np. zaburzenia osobowości, uzależnienia.

W odniesieniu do strony podmiotowej kryterium pomocniczym odseparowania pojęć „zabójstwo suicydalne” i „samobójstwo poagresyjne” jest czas powstawania elementów jednego zamiaru czy też osobnych zamiarów sprawcy. W pierwszym przypadku głównym przedmiotem zamiaru sprawcy jest dokonanie aktu samobójczego, natomiast zabójstwo innej osoby powinno stanowić przedmiot poboczny tegoż zamiaru. W przypadku samobójstwa poagresyjnego

⁵⁵ Zob. wyrok SO w Siedlcach – II Wydział Karny z 15 marca 2021 r., sygn. akt II K 23/20, Legalis nr 2563467.

pierwszorzędnym celem sprawcy jest zabójstwo lub inaczej kwalifikowany czyn zabroniony, którego skutkiem jest śmierć, natomiast zamiar dokonania aktu samobójczego pojawia się dopiero później (po fakcie) i zazwyczaj jest spowodowany nagłym odzyskaniem świadomości sprawcy.

Wśród elementów przedmiotowych do kryteriów odróżniających oba pojęcia należy wskazać typ relacji pomiędzy sprawcą a pokrzywdzonym. W przypadku zabójstwa suicydalnego są one zwykle opisywane jako poprawne, a nawet bardzo dobre, a zabójstwa nie poprzedza przemoc. W przypadku samobójstwa poagresyjnego zabójstwo czy inny akt agresji często wynika z uprzednio stosowanej i stopniowo eskalowanej przemocy.

Zakres regulacji prawnokarnych, służących przeciwdziałaniu wymienionych sytuacji, należy uznać za wystarczający, jednak ich skuteczność, a także autorytet prawa wymaga ujednoczenia terminologii stosowanej w doktrynie i judykaturze prawa karnego. Podkreślenie zabójstwa jako faktu poprzedzającego samobójstwo sprawcy zawiera właściwą ocenę społeczną tego zachowania i podkreśla znaczenie przewidzianych prawem postępowań, a także służy skutecznej realizacji funkcji wykrywczej, profilaktycznej i dowodowej.

Wykaz literatury

- Araszkiewicz A., Pilecka E., *Samobójstwa rozszerzone na tle ogólnej liczby samobójstw w Polsce w latach 1991–2005*, „Suicydologia” 2006, t. 2, nr 1.
- Bolechała F., *Medyczo-sądowa analiza zabójstw dokonanych przez sprawców niepoczytalnych*, praca doktorska napisana w Katedrze i Zakładzie Medycyny Sądowej UJ CM pod kierunkiem prof. dr hab. n. med. Małgorzaty Kłys, Kraków 2010.
- Brian K., Cooke M.D., *Extended suicide with a pet*, „The Journal of the American Academy of Psychiatry and the Law” 2013, vol. 41.
- Całkiewicz M., Schymalla I., *Zbrodnia prawie doskonała*, Wyd. Nauk. PWN, Warszawa 2016.
- Cynkier P., *Użyteczność konstruktów opisujących zabójstwo-samobójstwo w psychiatrii sądowej*, „Psychiatria Polska” 2022, nr 3.
- Czabański A., *Spoleczna charakterystyka samobójstw rozszerzonych*, „Poznańskie Zeszyty Humanistyczne” 2011, t. XVI.
- Gałęska-Słiwka A., *Problematyka rozstrzygania, czy zdarzenie jest samobójstwem poagresyjnym czy zabójstwem z upozorowaniem samobójstwa sprawcy*, [w:] eadem, *Śmierć jako problem medyczo-kryminalistyczny*, 2009, Lex.
- Gierowski J.K., Dudek B., *Zaburzenia afektywne i samobójstwa rozszerzone z perspektywy psychopatologii sądowej*, „Nastroje” 2012, nr 27.
- Gierowski J.K., Paprzycki L., *Niepoczytalność i psychiatryczne środki zabezpieczające. Zagadnienia prawnomaterialne, procesowe, psychiatryczne i psychologiczne*, C.H. Beck, Warszawa 2013.
- Głuch K., Gawliński A., *Kto jest ofiarą? czyli o fenomenie samobójstw poagresyjnych*, „Przegląd Prawniczy ELSA Poland” 2013, z. 1.
- Grzyb M., Woźniakowska-Fajst D., *Śmierć z ręki najbliższych – monitoring mediów*, [w:] R. Durda, B. Gruszczyńska, M. Grzyb, W. Klaus, M. Lewoc, P. Szczupaczyńska,

- D. Woźniakowska Fajst, G. Wrona, „*Teraz koniec z Tobą*”. *Czarna księga ofiar przemocy domowej w Polsce 2021*, raport, Instytut Psychologii Zdrowia PTP, Warszawa 2022.
- Holyst B., *Suicydologia*, LexisNexis, Warszawa 2012.
- Guzik-Makaruk E.M., Wojewoda E., *Podłoże zachowań suicydalnych*, [w:] E.M. Guzik-Makaruk, I. Sołtyszewski (red.), *Suicydologia dla prawników i śledczych*, Wolters Kluwer, Warszawa 2023.
- Jędrzejowska E., *Samobójstwo rozszerzone w aspekcie prawa karnego materialnego*, „Zeszyty Programu” 2017, nr 11.
- Kaliszczak P., Kunz J., Bolechała F., *Samobójstwo poagresyjne – problematyka kryminalistyczno-procesowa*, „Archiwum Medycyny Sądowej i Kryminologii” 2002, nr 3.
- Kunz J., Bolechała F., Kaliszczak P., *Sądowo-lekarska problematyka zabójstwa z samobójstwem sprawcy („dyadic death”)*, „Archiwum Medycyny Sądowej i Kryminologii” 2002, nr 52(3).
- Laskowska K., *Obraz samobójstw w Polsce w latach 2000–2012*, „Zagadnienia Społeczne” 2014, nr 1.
- Laskowska K., *Epidemiologia zachowań suicydalnych*, [w:] E.M. Guzik-Makaruk, I. Sołtyszewski (red.), *Suicydologia dla prawników i śledczych*, Wolters Kluwer, Warszawa 2023.
- Liem C., Koenraadt F., *Homicide-suicide in the Netherlands: a study of newspaper reports, 1992–2005*, „The Journal of Forensic Psychiatry & Psychology” 2007, vol. 18(4).
- Migała P., *Zachowania suicydalne jako przejaw zachowań patologicznych*, [w:] S. Ómiel (red.), *Nieprzystosowanie społeczne dzieci i młodzieży*, Wyd. Wyższej Szkoły Gospodarki Euroregionalnej im. Alcide De Gasperi, Józefów 2011.
- Pilszczyk A., Cynkier P., *Samobójstwo rozszerzone – depresja a osobowość borderline*, „Psychiatria Polska” 2015, t. 3, nr 49.
- Pudło R., Florek S., Błachut M., Leksowska A., Piezga M., *Niedokonane samobójstwo rozszerzone – rozważania na temat granic psychozy na podstawie opisu przypadku*, „Psychiatria Polska” 2022, nr 56(6).
- Pużyński S., *Samobójstwa i zaburzenia psychiczne (zwłaszcza depresje)*, [w:] A. Bilikiewicz (red.), *Psychiatria. Podręcznik dla studentów medycyny*, PZWL, Warszawa 1998.
- Romańczuk-Grącka M., *Kryminologiczne aspekty sekt destrukcyjnych*, Wyd. UWM, Olsztyn 2008.
- Shackelford T., Weekes-Shackelford V., *Evolutionary perspectives on violence, homicide, and war*, Oxford University Press, New York 2012.
- Stukan J., *Samobójstwo poagresyjne z dwoma niecodziennymi zakończeniami – refleksje na temat sprawców i ofiar*, „Problemy Kryminalistyki” 2020, nr 307(1).
- Stukan J., Staszak A., *Samobójstwo rozszerzone i poagresyjne – próba uporządkowania pojęć*, „Problemy Kryminalistyki” 2018, nr 5.
- Wrona G., Szczupaczyńska P., *Zabójstwa suicydalne*, [w:] R. Durda, B. Gruszczyńska, M. Grzyb, W. Klaus, M. Lewoc, P. Szczupaczyńska, D. Woźniakowska Fajst, G. Wrona, „*Teraz koniec z Tobą*”. *Czarna księga ofiar przemocy domowej w Polsce 2021*, raport, Instytut Psychologii Zdrowia PTP, Warszawa 2022.
- Wrona G., *Zabójstwo suicydalne*, <https://www.niebieskalinia.pl/aktualnosci/czarna-ksiega-ofiar-przemocy-domowej-2021/zabojstwo-suicydalne-1>.
- Wysiecka I., *Zabójstwo, samobójstwo, wypadek – próba syntezy odrębności o najsilniejszych wartościach dowodowych*, „Prokuratura i Prawo” 2019, nr 3.
- „*Zabójstwo suicydalne*” – nie „*rozszerzone samobójstwo*”, <https://cpk.org.pl/obserwatorium-kobietobojstwo/zabojstwo-suicydalne-nie-rozszerzone-samobojstwo/>.

Summary

Extended suicide, homicide-suicide and post-aggression suicide – assessment of the perpetrators' health and its significance in criminal law

Keywords: criminal law, responsibility, extended suicide, homicide-suicide, post-aggression suicide.

The concept of “extended suicide” emphasizes the perpetrator’s suicide, disregarding the perspective of the injured party, downplaying his real harm, to which, despite the name, he did not consent. Therefore, this concept should be replaced with the concept of homicide-suicide or post-aggression suicide. This work aims to indicate the criteria differentiating the terms “extended suicide”, “homicide-suicide”, and “post-aggression suicide”, as well as the criminal law assessment of the perpetrator’s behaviour in each case from each of the listed forms of the act. The subjective elements constituting the criteria differentiating the concept include the perpetrator’s mental attitude to the committed act together with the psychopathological background of the decision to kill another person and take his own life by the suicidal perpetrator. In the case of suicidal homicides, altruistic motivation predominates, and the act takes place during the process due to cognitive disorders (delusions) typical of depression. Post-aggressive suicides are characterized by a negative motivation (e.g. revenge) and the perpetrator’s decision is most often based on personality disorders or addiction. Among the objective elements of the criteria covering both concepts, the type of relationship between the perpetrator and the injured party should be considered. In the case of a suicidal homicide, they are usually described as correct or even very good, and the murder is not preceded by violence. In the case of post-aggression suicide, murder or another act of aggression often results from previously used and gradually escalated violence.